

Per istoriją plečiant dabarties akiratį: istorijos vadovėlis 9 klasei (serija „Horizontai“)

Rec.: Jūratė Litvinaitė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Haroldas Maselis. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontai“)*. Vilnius: Šviesa, 2023. – 218 p. ISBN 9785430072537

Jūratė Litvinaitė, Rūta Šermukšnytė, Darius Dumčius. *Istorija: vadovėlis 9 klasei, 2 dalis (serija „Horizontai“)*. Vilnius: Šviesa, 2024. – 224 p. ISBN 9785430072544

Liveta Repšienė

Lietuvos nacionalinis muziejus, Signatarų namai

The National Museum of Lithuania, The House of the Signatories

repsiene.liveta@gmail.com

Santrauka. Recenzijoje aptariamas „Šviesos“ leidyklos išleistas dviejų dalių vadovėlių serijos „Horizontai“ *Istorijos vadovėlis 9 klasei*: 1-oji dalis (autoriai: Jūratė Litvinaitė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Haroldas Maselis) ir 2-oji dalis (autoriai: Jūratė Litvinaitė, Rūta Šermukšnytė, Darius Dumčius). Didelis dėmesys šiame vadovylyje skiriamas dabarties aktualijoms ir jų sąsajoms su praeitimi. Plačiai pristatomi nauji metodai (istorinio pasakojimo kūrimo, fenomenais grįsto ugdymo ir kiti) lemia vadovėlio inovatyvumą, stiprią orientaciją į aukštesnių gebėjimų ugdymą. Abiejose vadovėlio dalyse esanti projektinių veiklų, tyrimų ir užduočių įvairovė suteikia galimybes diferencijuoti ugdymą atsižvelgiant į skirtingų interesų ir gebėjimų mokinius.

Reikšminiai žodžiai: naujųjų amžių istorija, istorijos didaktika, 9 klasė, istorijos vadovėlis, serija „Horizontai“.

Expanding the Horizons of the Present through History: History Textbook for Grade 9 (Horizontai Series)

Review of: Jūratė Litvinaitė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Haroldas Maselis. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontai“)*. Vilnius: Šviesa, 2023. – 218 p. ISBN 9785430072537

Jūratė Litvinaitė, Rūta Šermukšnytė, Darius Dumčius. *Istorija: vadovėlis 9 klasei, 2 dalis (serija „Horizontai“)*. Vilnius: Šviesa, 2024. – 224 p. ISBN 9785430072544

Summary. The review discusses the *History Textbook for Grade 9* published by Šviesa Publishing House in the Horizontai series: volume 1 (written by Jūratė Litvinaitė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė and Haroldas Maselis) and volume 2 (written by Jūratė Litvinaitė, Rūta Šermukšnytė and Darius Dumčius). The textbook focuses on current issues and their links with the past. The extensive introduction of new methods (creating historical narrative, phenomenon-based education, etc.) contributes to the textbook's innovative character, strongly oriented towards the development of students' higher skills. The variety of project activities, research, and assignments in both volumes of the textbook enables to differentiate history teaching according to the different interests and abilities of the students.

Keywords: history of the modern era, history didactics, grade 9, history textbook, Horizontai series.

Received: 02/09/2024. **Accepted:** 23/09/2024.

Copyright © 2024 Liveta Repšienė. Published by the [Martynas Mažvydas National Library of Lithuania](#).

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#) (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Jūratė Litvinaitė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Haroldas Maselis. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis* (serija „Horizontai“). Vilnius: Šviesa, 2023. – 218 p. ISBN 9785430072537

Jūratė Litvinaitė, Rūta Šermukšnytė, Darius Dumčius. *Istorija: vadovėlis 9 klasei, 2 dalis* (serija „Horizontai“). Vilnius: Šviesa, 2024. – 224 p. ISBN 9785430072544

2023 m. prasidėjo atnaujintų bendrųjų ugdymo programų diegimas, jose moksleiviams keliamas tikslas ne tik įgyti žinių, bet ir nūdienos (globaliame) pasaulyje būtinų įgūdžių, padedančių pritaikyti tas įgytas žinias. Programose numatytas platus ugdymo kompetencijų spektras, apimantis pažinimo, skaitmeninę, socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, pilietinę, kultūrinę ir komunikavimo kompetenciją¹. Atnaujintų programų diegimas visuomenėje sukėlė nemažai diskusijų, susijusių ne tik su besikeičiančia ugdymo pasiekimų patikrinimų tvarka², bet ir su metodine medžiaga, atliepančia ugdymo programą. Kritikuotas reformų diegimo skubotumas daug dėmesio skiriant vadovėlių trūkumo mokyklose problemai³. Šių diskusijų kontekste aptariama vadovėlių trūkumo problema kartu pabrėžia jų poreikį. Vadovėliai⁴ tebėra nors ir ne vienintelė, bet svarbi priemonė, padedanti sistemingai organizuoti klasės mokymą(si). Užsienyje atlikti tyrimai taip pat pagrindžia kokybiškų vadovėlių naudojimo naudą siekiant aukštesnių akademinų rezultatų⁵.

¹ Žr. Patvirtintos atnaujintos mokyklinės programos. *Nacionalinė švietimo agentūra*, 2022 m. rugsėjo 30 d. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/2022/09/30/patvirtintos-atnaujintos-mokyklinės-programos/> [žiūrėta 2024-08-26].

² Plačiau žr. „Mokytojai ketina palikti mokyklas“: žeria kritiką naujai egzaminų tvarkai. *LRT.lt*, 2024 m. birželio 6 d. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000345068/mokytojai-ketina-palikti-mokyklas-zeria-kritika-naujai-egzaminu-tvarkai> [žiūrėta 2024-08-26].

³ Žr. Malinauskaitė, G. Nerimas prieš mokslo metų pradžią: dar neparuošti vadovėliai bei metodinės medžiagos ir pačių mokytojų trūkumas. *LRT.lt*, 2023 m. rugpjūčio 16 d. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2056963/nerimas-pries-mokslo-metu-pradzia-dar-neparuosti-vadoveliai-bei-metodines-medziagos-ir-paciu-mokytoju-trukumas> [žiūrėta 2024-08-26].

⁴ Vadovėlis – mokiniui skirta daugkartinio naudojimo mokymo priemonė, turinti metodinę sąrangą: Dėl bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašo patvirtinimo. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija*, 2011 m. lapkričio 30 d., įsakymas Nr. V-2310. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415145> [žiūrėta 2024-08-26].

⁵ Žr., pavyzdžiui: Kane, T. J. Never Judge a Book by its Cover – Use Student Achievement Instead. *The Brookings Institution*, March 3, 2016. Prieiga per internetą: <https://www.brookings.edu/articles/never-judge-a-book-by-its-cover-use-student-achievement-instead/#ftn2> [žiūrėta 2024-08-26].

Taigi aptariamas ši poreikį pagal atnaujintas ugdymo programas siekiantis atliepti dviejų dalių „Šviesos“ leidyklos istorijos vadovėlis „Istorija“, skirtas 9 klasės mokiniams. Jis yra sudėtinė vadovėlių serijos „Horizontalai“ dalis. Seriją ilgainiui planuojama pildyti kitų klasių mokiniams skirtais istorijos vadovėliais. Be to, ši serija apima ne vien istorijos, bet ir kitų dalykų vadovėlius⁶.

Pirmojoje vadovėlio dalyje mokinius siekiama supažindinti su metų kursu, apimančiu temas nuo Apšvietos epochos iki Pirmojo pasaulinio karo. Įžangoje pateikiama ne tik svarbiausių įvykių chronologija, bet ir paaiškinimai, kokią geografinę erdvę ir temas (kultūros, religijos, politikos, ekonomikos, socialinių santykių) apims vadovėlio turinys⁷. Taip pat įžangoje pateiktos idėjos, kuriomis remiantis buvo atrinkta vadovėlio medžiaga („aktuali ta istorija, kuri padeda suprasti, įvertinti, paaiškinti dabartį“; „istoriko darbo rezultatas – istorinis pasakojimas“⁸ ir kitos). Tai padeda geriau suprasti vadovėlių kūrėjų sprendimus, kurie yra įgyvendinti pasitelkiant kitokią nei tradicinio vadovėlio struktūrą, užduočių ir veiklų, skirtų projektiniam mokinių darbui, įvairovę. Tai atitinka mokymo(si) paradigmą, kurios centre – mokiny, aktyviai konstruojantis, transformuojantis ir plečiantis savo žinias ir gebėjimus⁹.

Pirmoji ir antroji vadovėlio dalys yra suskirstytos ciklais. Jų iš viso yra septyni, cikluose nagrinėjama Apšvieta, Prancūzijos revoliucija ir Napoleono epocha, pramoninė revoliucija, XIX a. socialiniai, politiniai, nacionaliniai judėjimai, šio laikotarpio visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo pokyčiai, XIX–XX a. sandūros pasaulis, imperializmas ir Pirmojo pasaulinio karo laikotarpis. Įdomu tai, kad kiekvienas ciklas pradedamas dalimi „Kodėl verta to mokytis?“, kurioje pateikiami šaltiniai, grindžiantys cikle aptariamų temų aktualumą šiandien. Pavyzdžiui, trečiojo temų ciklo, skirto socialiniams ir politiniams judėjimams nagrinėti, dalyje „Kodėl verta to mokytis?“ pateikiamas XXI a. politinį pasaulio gyventojų sągumą atspindintis žemėlapis, greta jo – šaltiniai, susiję su Jungtinėje Karalystėje vykusiais protestais dėl nelygiaverčių galimybių siekti aukštojo mokslo¹⁰. Septintoje temos ciklo „Kodėl verta to mokytis?“ dalyje įtrauktas klausimas „Kas skatina diskutuoti apie Pirmąjį pasaulinį karą ir karus?“. Medžiaga papildyta fotografija, atspindinčia XX a. pabaigoje vykusio Balkanų karo padarinius ir ištrauka iš Lietuvos Respublikos prezidentės Dalios Grybauskaitės kalbos, kuri buvo pasakyta minint Pirmojo pasaulinio karo pabaigos šimtmetį. Mokiniam pateikiama užduotis pasvarstyti, ar prezidentės išsakytos mintys apie geopolitines grėsmes tebėra aktualios ir dabar¹¹. Kitų ciklų įvadinėse dalyse taip pat netrūksta įvairaus pobūdžio šaltinių (fotografijų, tekstų, žemėlapių, grafikų), pagrindžiančių istorinių temų sąsajas su šiandiena.

Siekis suaktualinti istorijos temas vadovėlyje neapsiriboja vien ciklų įžangomis. Kiekviena ciklo tema baigiama dalimi „Dabarties pasaulis“, kurioje pateikiama informacija apie XXI a. įvykius, reiškinius, tarp kurių ir nagrinėtos istorinės temos galima brėžti tam tikras paraleles. Greta esanti dalis „Aktualijos“ skatina analizuoti šiandieninio pasaulio problemas. Pavyzdžiui, pirmos dalies tema, skirta Apšvietos epochai, kurios „Dabarties pasaulio“ medžiagoje mokiniams pateikiamas 2015 m. pasaulio raštingumo žemėlapis, prašoma jį palyginti su vadovėlyje pateikiamais raštingumo diagramos duomenimis iki Apšvietos epochos pradžios. Šalia esančioje dalyje „Aktualijos“ klausiami, kokias visuomenės problemas šiandien gali sukelti internetinių žiniasklaidos priemonių, socialinių tinklų gausėjimas¹². Kitos temos apima tiek šiandieninėje Prancūzijoje vykstančius protestus (greta Prancūzijos revoliucijos temos)¹³, tiek

⁶ 2023 m. išleisti vadovėliai skirti 5 ir 9 klasei, 2024 m. – 6 ir 10 klasei. Iki 2026 m. planuojama išleisti 5–12 klasėms skirtus vadovėlius. Žr. Litvinaitė, J. Naujas istorijos vadovėlis 9 klasei: struktūra ir mokymo(si) galimybės (serija „Horizontalai“): [internetinė paskaita]. *Leidykla ŠVIESA*, 2023 m. kovo 16 d. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=d0hHXURFye4> [žiūrėta 2024-08-25].

⁷ Litvinaitė, J.; Šmigelskytė-Stukienė, R.; Maselis, H. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontalai“)*. Vilnius: Šviesa, 2023, p. 17–19.

⁸ *Ibidem*, p. 13.

⁹ Plačiau apie tai žr. Šetkus, B. Contemporary History Textbooks in Lithuania: The Case of Innovations. *Istorija*, 2016, t. 103, Nr. 3, p. 111, <https://doi.org/10.15823/istorija.2016.07>.

¹⁰ Litvinaitė, J.; Šmigelskytė-Stukienė, R.; Maselis, H. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 150–151.

¹¹ Litvinaitė, J.; Šermukšnytė, R.; Dumčius, D. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 2 dalis (serija „Horizontalai“)*. Vilnius: Šviesa, 2024, p. 160–161.

¹² Litvinaitė, J.; Šmigelskytė-Stukienė, R.; Maselis, H. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 55.

¹³ *Ibidem*, p. 65.

ir karo Ukrainoje įvykius (nagrinėjant napoleonmetį ir Vienos kongresą)¹⁴, XXI a. masinės pramoninės gamybos (aptariant pirmąją pramoninę revoliuciją)¹⁵ ir kitas temas. Tai tik keli iliustratyvūs „Dabarties pasaulio“ dalies pavyzdžiai.

Šiuolaikinių aktualijų akcentavimas – ne vienintelis ryškus šio vadovėlio bruožas. Jame, atsižvelgiant į atnaujintos ugdymo programos reikalavimus, dėmesys skiriamas ir istorinio pasakojimo kūrimui. Pateikta metodika yra išsamiai apibūdinta, taip pat galima išvelgti ir aiškinamąsias schemas. Nors vadovėlio pirmojoje dalyje pateikiama istorijos pasakojimo kūrimo etapų schema¹⁶, tačiau išsamiau kiekvienas žingsnis nagrinėjamas tam tikru mokslo metų laikotarpiu, t. y. aptariant po vieną svarbų pasakojimo kūrimo aspektą (plano rengimą, sakinių, sąvokų kūrimą ir vartojimą¹⁷ ir kt.) kiekviename cikle atskirai. Kiekviename žingsnyje pateikiamos ne tik rekomendacijos, bet ir pavyzdžiai. Šią medžiagą mokiniai gali nagrinėti savarankiškai, o mokytojai pagal ją gali skirti pasakojimo kūrimo užduotis¹⁸. Turint omenyje tai, kad 11 klasės mokiniams, kuriems 2026 m. teks pirmą kartą laikyti antrąją egzamino dalį kuriant istorinį rašinį¹⁹, tai bus iššūkis, sistemingas teorinių žinių, susijusių su istorinio pasakojimo kūrimu, perteikimas yra savalaikis ir sveikintinas 9 klasės vadovėlio autorių sprendimas.

Detaliau nagrinėjant vadovėlio temų medžiagą galima pastebėti šio vadovėlio bruožus, būdingus būtent vadovėliams – darbo knygoms²⁰, t. y. autorinis tekstas yra išskaidytas dalimis tarp jo įterpiančią daug šaltinių užduočių ir klausimų. Atskirai išskirtos užduotys įgūdžiams lavinti. Autorinio teksto dalis, palyginti su vadovėliais, panašesniais į skaitymo knygas, yra santykinai mažesnė. Todėl dalis istorinių įvykių, kurių raida ir istorinis kontekstas išsamiau perteikiami kitų vadovėlių autoriniuose tekstuose (pavyzdžiui, Prancūzijos revoliucijos, Vokietijos suvienijimo), šiame vadovėlyje aprašomi glausčiau, išskiriant esmines įvykių priežastis, padarinius, bruožus, įvykių eigą nušviečiant trumpai. Dėl to, recenzijos autorės pastebėjimu, daliai mokytojų vadovėlyje gali pritrūkti išsamesnio autorinio teksto, lydinčio pateikiamas šaltinių užduotis. Kita vertus, istorijos vadovėlio tekstai papildyti įvykių schemomis (pavyzdžiui, Prancūzijos revoliucijos pradžios schema²¹, Vokietijos suvienijimo schema²²) ir skaitmeniniais ištekliais, kurios galima pasiekti nuskaitant kiekvienoje temoje pateikiamą QR kodą. Enciklopedinius straipsnius, internetinių naujienų portalų publikacijas, vaizdo, garso įrašus ir kitą medžiagą mokiniai gali panaudoti atlikdami mokytojo paskirtas užduotis ar papildomai plėsdami kontekstines žinias. Atsižvelgiant į tai, kad vadovėlio turinio struktūra nėra tokia kaip anksčiau leistų vadovėlių, pirmą kartą ji apžvelgus susidaro įspūdis, kad silpnesnius akademinis gebėjimus turintiems mokiniams gali būti sunku susigaudyti išskaidytame autoriniame tekste, šaltinių, užduočių įvairovėje. Tačiau tinkamai panaudojus šią įvairovę, atsiranda galimybė geriau diferencijuoti užduotis atsižvelgiant į mokinių gebėjimus²³.

¹⁴ *Ibidem*, p. 83.

¹⁵ *Ibidem*, p. 117.

¹⁶ *Ibidem*, p. 21.

¹⁷ Žr. *ibidem*, p. 20–23, p. 84–85, p. 140–141.

¹⁸ Žr. *Istorija. Horizontai. 2023–2024 m.*, p. 43. Prieiga per internetą: <https://www.calameo.com/read/0069841770619705f3d74> [žiūrėta 2024-08-30].

¹⁹ Istorinio rašinio kūrimas buvo atidėtas vieniems metams. Žr. Dėl samprotaujamojo pobūdžio teksto kūrimo užduoties atidėjimo. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija*, 2024 m. liepos 9 d., įsakymas Nr. SR-2472. Prieiga per internetą: http://istorijos-mokytojai.lt/images/ŠMSM_Isakas.pdf [žiūrėta 2024-08-30].

²⁰ Daugiau apie istorijos didaktikoje egzistuojančią vadovėlių skirstymą žr. Šermukšnytė, R. Informacija versus iliustracija: vaizdo naudojimo normos ir praktika šiandieninėje Lietuvos istorinėje kultūroje. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013, t. 1, p. 129, taip pat prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:;04~2014~1488812249776/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2024-08-30].

²¹ Litvinaitė, J.; Šmigelskytė-Stukienė, R.; Maselis, H. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontai“)*, p. 59.

²² Litvinaitė, J.; Šermukšnytė, R.; Dumčius, D. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 2 dalis (serija „Horizontai“)*, p. 27.

²³ Atsižvelgiant į vadovėlyje pateiktą medžiagą, mokytojams sukurtos rekomendacijos, palengvinančios medžiagos pritaikymą specialiųjų ugdymo poreikių turintiems mokiniams, taip pat šaltinių nagrinėjimo atmintinės. Plačiau apie tai: Litvinaitė, J. Gilyn į „Horizontus“: kaip mokytis istorijos 5 ir 9 klasių mokiniams, turintiems įvairių poreikių: [internetinė paskaita]. *Leidykla ŠVIESA*, 2023 m. gruodžio 12 d. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=lAuq4l0pLp4&t=360s> [žiūrėta 2024-08-31].

Be šiuolaikiniams istorijos vadovėliams jau įprastais tapusių atributų (laiko juostų, įsivertinimo klausimų), aptariamam 9 klasei skirtam istorijos vadovėliui turi ir naujų mokymosi „įrankių“. Pavyzdžiui, ciklo apibendrinimo užduotyse mokiniams siūloma kurti konspektus – infografikus. Pastaraisiais metais užsienyje atlikti tyrimai rodo, kad infografikų naudojimas edukaciniais tikslais padeda siekti geresnių akademinių rezultatų, jie padeda ne tik geriau įsiminti nagrinėtą pamokų medžiagą, bet ir ugdyti įgūdžius, sisteminti medžiagą mokantis vizualiai ją suprasti, pateikti ir interpretuoti²⁴. Siūlymai dėl infografikų su struktūros pavyzdžiais nuosekliai pateikiami kiekvieno ciklo apibendrinamojoje dalyje. Pavyzdžiui, ketvirtą ciklo, kuriame daugiausia dėmesio skiriama nacionaliniams sąjūdžiams ir politiniams judėjimams, apibendrinamojoje dalyje mokiniams siūlomi keturi variantai: laiko juostos, žemėlapis, svarbiausių nacionalizmo asmenybių, nacionalizmo poveikio pasirinktai valstybei ar tautai infografikų sukūrimas²⁵. Be siūlymų sukurti atskirų potemių infografikus, apibendrinamojoje dalyje pateikiamos ir įprastesnės darbo su šaltiniais, istorinėmis sąvokomis užduotys.

Įdomus ir kitas vadovėlio kūrėjų sprendimas – pateikti dalis, vadinamas idėjų bankais – atskiras temas su šaltiniais, papildančias nagrinėjamo laikotarpio medžiagą. Idėjų bankuose plačiau nušviečiamos ciklo temos. Pavyzdžiui, ciklo, nagrinėjančio imperializmo laikus, idėjų banke pateikiamas net 21 šaltinis, susijęs su imperialistinių valstybių (Britų imperijos, Vokietijos imperijos, JAV ir kt.), jų valdytų kolonijų ar įgytų žemių (Indijos, Australijos, Aliaskos ir kt.) padėtimi, požiūriu į užimtų kraštų gyventojus²⁶. Kiti idėjų bankai taip pat neapsiriboja vien Europos regionu, pateikiama daugiau socialinių, politinių judėjimų pavyzdžių (pavyzdžiui, moterų teisių judėjimas, JAV „Arbato partija“²⁷), juos skatinusių veiksnių (su vaikų darbu susiję šaltiniai, darbininkų „Mančesterio skerdynės“²⁸), papildomų šaltinių iš kasdienybės („Apie sveikatos apsaugą XIX a. antroje pusėje“²⁹), karo („Pirmasis pasaulinis karas ir žirgai“³⁰) istorijos, literatūrinių kūrinių ištraukų („Apie Pirmąjį pasaulinį karą „Ilgajame sužadėtuvių sekmadienyje““³¹) ir kita.

Kiekviename aptariamo „Istorijos“ vadovėlio cikle yra tema, skirta istoriniam paveldui pažinti. Paveldo ir istorinės atminties temos yra įtrauktos į naująsias istorijos mokymo programas ir 9 klasės kurse sudaro reikšmingą nagrinėjamų temų dalį³². Šiose vadovėlio dalyse, atlikdami įvairias užduotis, mokiniai susipažįsta su paveldo objektais, pavyzdžiui, vienoje iš dalių mokiniams siūloma patyrinėti lietuvių nacionalinio atgimimo asmenybių įamžinimą. Jų atminties įamžinimo vietų skatinama ieškoti ne tik kaip paminklų, bet ir muziejuose, šių asmenybių vardais pavadintose gatvėse ir kitur. Mokiniams nurodoma, jog jie gali pasiūlyti idėjų, kaip turėtų būti įamžinta istorinė asmenybė, jei ji, jų nuomone, nėra pakankamai įamžinta³³.

Paveldą skatinama pažinti ne vien per asmenybes – kituose cikluose pateikiama užduočių, skirtų nagrinėti vietoms, žyminčioms svarbius istorinius įvykius ir pastatus (pavyzdžiui, Vilniaus miesto salė, Vileišių rūmai³⁴), reprezentuojančioms klasicistinę architektūrą Lietuvoje (pavyzdžiui, Rokiškio, Plungės dvarai³⁵) ir kita.

²⁴ Žr. Elaldi, Ş.; Çifçi, T. The Effectiveness of Using Infographics on Academic Achievement: A Meta-Analysis and a Meta-Thematic Analysis. *Journal of Pedagogical Research*, 2021, Vol. 5, No. 4, p. 94, p. 111, <https://doi.org/10.33902/JPR.2021473498>.

²⁵ Litvinaitė, J.; Šermukšnytė, R.; Dumčius, D. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 2 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 51.

²⁶ *Ibidem*, p. 114–121.

²⁷ Litvinaitė, J.; Šmigelskytė-Stukienė, R.; Maselis, H. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 158.

²⁸ *Ibidem*, p. 154–155.

²⁹ Litvinaitė, J.; Šermukšnytė, R.; Dumčius, D. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 2 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 62.

³⁰ *Ibidem*, p. 165.

³¹ *Ibidem*, p. 167.

³² Žr. Bendrosios programos. Istorija. Mokymo(si) turinys: 9 (I gimnazijos) klasė. *Švietimo portalas*. Prieiga per internetą: <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/11?types=7&clases=&educations> [žiūrėta 2024-08-31].

³³ Žr. Litvinaitė, J.; Šermukšnytė, R.; Dumčius, D. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 2 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 102.

³⁴ *Ibidem*, p. 153.

³⁵ Litvinaitė, J.; Šmigelskytė-Stukienė, R.; Maselis, H. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 86–87.

Paskutinė vadovėlio naujovė, į kurią taip pat verta atkreipti dėmesį – dalis, skirta reiškiniui tyrinėti. Numatyta, jog ši medžiaga turėtų padėti mokytojams realizuoti likusius 30 procentų pasirenkamojo mokymo turinio³⁶. Ši metodika pagrįsta reiškinių, dar vadinamų fenomenais, tyrinėjimu (angl. *phenomenon based learning*). Tai Suomijoje pradėta taikyti ugdymo praktika, kuri remiasi konstruktyvizmu, o konkrečiau – probleminiu ir tyrimais grįstu mokymu(si)³⁷, kuriame temos nagrinėjamos holistiniu požiūriu. Pastarajame dešimtmetyje ši metodika paplito ir už Suomijos ribų, o Lietuvoje plinta per įgyvendinamus projektus³⁸, dalis mokyklų yra pradėjusios plačiau taikyti šį metodą³⁹. Aptariamame vadovėlyje ši metodika skirta „Laisvės galios“ reiškiniui tyrinėti. Ją taikant reiškinys nagrinėjamas dalimis, pateikiami galimi diskusiniai klausimai (Kuo grindžiama laisvė? Kaip mąstytojai apibrėžė laisvę XVI–XVII a. sandūroje? ir kt.), papildoma medžiaga, padedanti susipažinti su laisve kaip visuomeniniu reiškiniu. Šioje vadovėlio dalyje papildomai nurodyti siūlymai, kaip mokiniai galėtų pristatyti atlikto tyrimo rezultatus (infografiko kūrimas ir pristatymas, samprotaujamasis rašinys), kaip viena iš visos klasės veiklos formų siūloma Steigiamojo susirinkimo⁴⁰ simuliacija, per kurią mokiniai turi sukurti tris laisve grindžiamos šalies konstitucijos skirsnius⁴¹. Mokytojai, pasirinkę nagrinėti „Laisvės galios“ reiškinį, su reikiama metodika gali išsamiau susipažinti leidinyje „Rekomendacijos mokytojui“⁴².

Apibendrinant dvejų dalių serijos „Horizontalai“ istorijos vadovėlio 9 klasei aptarimą galima teigti, kad pasirinktas istorinių temų perteikimo per aktualijas būdas yra inovatyvus, o istorinio pasakojimo kūrimo, fenomenais grįsto ugdymo ir kiti metodai, šaltinių įvairovė ir vizualumas lemia šio vadovėlio stiprią metodologinę pusę ir kartu orientavimąsi į aukštesnių gebėjimų ugdymą. Naujų mokymo(si) metodų vadovėlyje gausa yra ir iššūkis, ir galimybė. Svarstytinas klausimas, kaip vadovėlyje siūlomų užduočių pasiūlą per mokslo metų laikotarpį pavyks išnaudoti istorijos mokytojams, dirbantiems su šiuo vadovėliu. Juk kiekviena aukštesnių gebėjimų reikalaujanti užduotis (paveldo tyrimas ir pristatymas, diskusijos organizavimas, rašinio rašymas ir pan.) ir jų rezultatų aptarimas reikalauja laiko. Recenzijos autorės nuomone, didelė sėkmės dedamoji mokant(is) iš šio vadovėlio visų pirma priklausys nuo mokytojų noro pamokose taikyti siūlomas naujoves. Tikslingai panaudota informacija ir metodai leis mokytojams geriau diferencijuoti užduotis, atsižvelgiant ne tik į skirtingų gebėjimų, bet ir interesų mokinius.

Interesų konfliktas

Autorė deklaruoja, kad jokio interesų konflikto nėra.

Literatūra

Bendrosios programos. Istorija. Mokymo(si) turinys: 9 (I gimnazijos) klasė. *Švietimo portalas*. Prieiga per internetą: <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/11?types=7&clases=&educations> [žiūrėta 2024-08-31].

³⁶ Žr. Litvinaitė, J. *Naujas istorijos vadovėlis 9 klasei: struktūra ir mokymo(si) galimybės (serija „Horizontalai“): [internetinė paskaita]*.

³⁷ Žr. Schaffar, B.; Wolff, L.-A. Phenomenon-Based Learning in Finland: A Critical Overview of its Historical and Philosophical Roots. *Cogent Education*, 2024, Vol. 11, No. 1, p. 2, <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2309733>.

³⁸ Žr. visų pirma: Fenomenais grįstas mokymas. *Kūrybingumo mokykla*. Prieiga per internetą: <https://kurybingumomokykla.lt/fenomenais-gristas-mokymas/> [žiūrėta 2024-09-01].

³⁹ Žr. visų pirma: Fenomenų tyrinėjimas. *Šiaurės licėjus*. Prieiga per internetą: <https://www.siaureslicejus.lt/fenomenų-tyrinejimas-phenobl/> [žiūrėta 2024-09-01]; Fenomenais grįstas ugdymas (angl. *PhenoBL – Phenomena Based Learning*). *Memelio mokykla*. Prieiga per internetą: <https://memeliomokykla.lt/fenomenais-gristas-ugdymas-angl-phenobl-phenomena-based-learning/> [žiūrėta 2024-09-01].

⁴⁰ Steigiamasis susirinkimas (oficialiai Nacionalinis konstitucinis susirinkimas), Prancūzijos aukščiausioji atstovavimo ir įstatymo leidybos institucija. Veikė 1789 m. liepos 9 d.– 1791 m. rugsėjo 30 d. per Prancūzijos revoliuciją. Įkurtas Generalinių luomų deputatų pasiryžusių parengti šalies konstituciją.

⁴¹ Žr. Litvinaitė, J.; Šmigelskytė-Stukienė, R.; Maselis, H. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontalai“)*, p. 6–11.

⁴² Rekomendacijos mokytojui. *EDUKA klasė*, 2023. Prieiga per internetą: <https://klase.eduka.lt/publisher/material/open/theory/51040/606?teachingPackageId=606&teachingGroupCreation=0&lesson=54456&subtype=tasks&pageFlip=13> [žiūrėta 2024-09-09].

- Dėl bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašo patvirtinimo. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija*, 2011 m. lapkričio 30 d., įsakymas Nr. V-2310. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415145> [žiūrėta 2024-08-26].
- Dėl samprotaujamojo pobūdžio teksto kūrimo užduoties atidėjimo. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija*, 2024 m. liepos 9 d., įsakymas Nr. SR-2472. Prieiga per internetą: http://istorijosmokytojai.lt/images/ŠMSM_Įsakas.pdf [žiūrėta 2024-08-30].
- Elaldi, Şenel; Çifçi, Taner. The Effectiveness of Using Infographics on Academic Achievement: A Meta-Analysis and a Meta-Thematic Analysis. *Journal of Pedagogical Research*, 2021, Vol. 5, No. 4, p. 92–118. <https://doi.org/10.33902/IPR.2021473498>
- Fenomenais grįstas mokymas. *Kūrybingumo mokykla*. Prieiga per internetą: <https://kurybingumomokykla.lt/fenomenais-gristas-mokymas/> [žiūrėta 2024-09-01].
- Fenomenais grįstas ugdymas (angl. *PhenoBL – Phenomena Based Learning*). *Memelio mokykla*. Prieiga per internetą: <https://memeliomokykla.lt/fenomenais-gristas-ugdymas-angl-phenobl-phenomena-based-learning/> [žiūrėta 2024-09-01].
- Fenomenų tyrinėjimas. *Šiaurės licejus*. Prieiga per internetą: <https://www.siaureslicejus.lt/fenomenų-tyrinejimas-phenobl/> [žiūrėta 2024-09-01].
- Istorija. Horizontalai. 2023–2024 m.* Prieiga per internetą: <https://www.calameo.com/read/0069841770619705f3d74> [žiūrėta 2024-08-30].
- Kane, Thomas J. Never Judge a Book by its Cover – Use Student Achievement Instead. *The Brookings Institution*, March 3, 2016. Prieiga per internetą: <https://www.brookings.edu/articles/never-judge-a-book-by-its-cover-use-student-achievement-instead/#ftn2> [žiūrėta 2024-08-26].
- Litvinaitė, Jūratė. Gilyn į „Horizontalus“: kaip mokyti istorijos 5 ir 9 klasių mokinius, turinčius įvairių poreikių: [internetinė paskaita]. *Leidykla ŠVIESA*, 2023 m. gruodžio 12 d. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=1Auq4l0pLp4&t=360s> [žiūrėta 2024-08-31].
- Litvinaitė, Jūratė; Šermukšnytė, Rūta; Dumčius, Darius. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 2 dalis (serija „Horizontalai“)*. Vilnius: Šviesa, 2024.
- Litvinaitė, Jūratė; Šmigelskytė-Stukienė, Ramunė; Maselis, Haroldas. *Istorija: vadovėlis 9 klasei. 1 dalis (serija „Horizontalai“)*. Vilnius: Šviesa, 2023.
- Litvinaitė, Jūratė. Naujas istorijos vadovėlis 9 klasei: struktūra ir mokymo(si) galimybės (serija „Horizontalai“): [internetinė paskaita]. *Leidykla ŠVIESA*, 2023 m. kovo 16 d. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=d0hHXURFye4> [žiūrėta 2024-08-25].
- Malinauskaitė, Goda. Nerimas prieš mokslo metų pradžią: dar neparuošti vadovėliai bei metodinės medžiagos ir pačių mokytojų trūkumas. *LRT.lt*, 2023 m. rugpjūčio 16 d. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2056963/nerimas-pries-mokslo-metu-pradzia-dar-neparuosti-vadoveliai-bei-metodines-medziagos-ir-paciu-mokytoju-trukumas> [žiūrėta 2024-08-26].
- „Mokytojai ketina palikti mokyklas“: žeria kritiką naujai egzaminų tvarkai. *LRT.lt*, 2024 m. birželio 6 d. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000345068/mokytojai-ketina-palikti-mokyklas-zeria-kritika-naujai-egzaminu-tvarkai> [žiūrėta 2024-08-26]
- Patvirtintos atnaujintos mokyklinės programos. *Nacionalinė švietimo agentūra*, 2022 m. rugsėjo 30 d. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/2022/09/30/patvirtintos-atnaujintos-mokyklines-programos/> [žiūrėta 2024-08-26].
- Rekomendacijos mokytojui. *EDUKA klasė*, 2023. Prieiga per internetą: <https://klase.eduka.lt/publisher/material/open/theory/51040/606?teachingPackageId=606&teachingGroupCreation=0&lesson=54456&subtype=tasks&pageFlip=13> [žiūrėta 2024-09-09].
- Schaffar, Birgit; Wolff, Lili-Ann. Phenomenon-Based Learning in Finland: A Critical Overview of its Historical and Philosophical Roots. *Cogent Education*, 2024, Vol. 11, No. 1, p. 1–14. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2309733>

Šermukšnytė, Rūta. Informacija versus iliustracija: vaizdo naudojimo normos ir praktika šiandieninėje Lietuvos istorinėje kultūroje. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013, t. 1, p. 121–142. Taip pat prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2014~1488812249776/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2024-08-30].

Šetkus, Benediktas. Contemporary History Textbooks in Lithuania: The Case of Innovations. *Istorija*, 2016, t. 103, Nr. 3, p. 107–128. <https://doi.org/10.15823/istorija.2016.07>